

RECENSIES

beurt, de indruk wekken dat het terrein van de perszuivering voor het wetenschappelijk onderzoek zo ongeveer is afgegraasd. Dat zou jammer zijn. Het terrein is slechts historisch 'kadas-traal' in kaart gebracht. Met vrucht zou hierop het inhoudelijke onderzoek geënt kunnen worden.

J.H.J. van den Heuvel

A.E. Kersten, *Maken drie kleinen een grote? De politieke invloed van de Benelux, 1945-1955* (Inaugurale rede 1982; Bussum: Holkema & Warendorf, 1982, 20 blz.).

Bij de aanvaarding van het bijzonder hoogleraarschap in de historische ontwikkeling van het volkenrecht en de diplomatieke geschiedenis heeft A.E. Kersten de vraag gesteld of drie kleinen een grote maken? Het antwoord dat deze Leidse oratie op de in de titel vervatte vraag geeft, is meer impliciet dan expliciet neen. Dit viel moeilijk anders te verwachten waar de deelnemende landen aan de Benelux soevereine staten waren, die naast parallelle ook nog divergerende belangen bezaten. Kersten zet helder uiteen op welke momenten en in welke zaken de drie regeringen nochtans tot een gezamenlijk beleid en optreden poogden te komen. Het resultaat was niet gering, met name bij de internationale aangelegenheden als de regeling van de Duitse kwestie, de Marshallhulp en de voorbereiding van de Europese economische gemeenschap. Vooral in het laatste geval was sprake van een inspirerende werkzaamheid van de Benelux-landen. Misschien had daar wat meer nadruk op kunnen vallen, hetgeen overigens de betrokken conclusie onverlet laat dat de samenwerking der Benelux-landen in een aantal internationale vraagstukken tijdens het eerste naoorlogse decennium heeft bijgedragen tot de gedachtenvorming in een voor henzelf gunstige richting. Wederzijdse behoedzaamheid bestond er vanuit de vrees dat de partner de algemene koers van de buitenlandse politiek zou willen voorschrijven. Die angst ten bate van de belangen van het andere land gebruikt te worden, belemmerde de ontwikkeling naar werkelijke samenwerking op het hele terrein van de buitenlandse politiek, luidt de conclusie. Met werkelijke samenwerking is vermoedelijk bedoeld intensieve, want wat het verstreken decennium al aan samenwerking had laten zien, was bepaald niet onwettelijk.

Joh. de Vries

A. Koper, *Onder de banier van het stalinisme. Een onderzoek naar de geblokkeerde destalinisatie van de CPN* (Amsterdam: Van Gennep, 1984, 312 blz., f38,50, ISBN 90 6012 552 5).

Deze studie bestrijkt de bijna veertigjarige periode van de geschiedenis der CPN na 1945. Zij graaft dan ook dieper dan de eerder mede door dezelfde auteur verzorgde publikatie *De moeizame destalinisatie van de CPN*, die vooral materiaal aandroeg rond het partijconflict van 1958 (zie *BMGN*, XCIX, 468-469). In een inleiding wordt zelfs gepoogd om in het bestek van dertig bladzijden een schets van het stalinisme en de internationale communistische beweging te geven. In hoofdzaak gaat het in dit boek echter om de geschiedenis van de Nederlandse Communistische Partij, ontstaan als Sociaal-Democratische Partij in 1909, zoals op bladzijde 7 wordt vermeld, en toentertijd zelfs deel uitmakend van de Tweede Internationale. De auteur is niet bij het Brug-conflict van 1958 blijven staan, maar heeft de historie van de naoorlogse decennia dieper opgehaald. Aanvankelijk, in 1946, had de CPN een toppunt van electorale aanhang (ruim 10%) en van syndicale invloed (via de EVC) bereikt.

Hoewel de documentatie van de schrijver vooral op de eigen partijpublicaties van de tijd berust (tot het partijarchief kreeg hij echter geen toegang), heeft hij ongetwijfeld het verloop van zaken in een breder historisch kader willen plaatsen. Geheel nauwkeurig bij feitelijke vermeldingen is hij niet steeds: de Kamerverkiezingsuitslag van 1946 stelt hij onjuist voor (51), wanneer hij de PvdA met haar 29% als winnaar ziet (de vooroorlogse 23% die hij noemt behoorde alleen

aan de SDAP, daarbij kwamen de 6% van de vrijzinnig-democraten en de 2% van de christen-democraten, die mede in de nieuwe formatie waren opgegaan).

Terecht nemen de gebeurtenissen van het jaar 1956 een grote plaats in bij Koper. Zowel het twintigste congres der CPSU als de Hongaarse tragedie vonden toen plaats, alles tijdens het leiderschap van Chroesjtsjov. Een pluspunt voor de schrijver is zeker zijn uitvoerige bespreking van de verklaring van vijftientig Derde Weg-intellectuelen in november 1956, onder wie de historici Romein en Presser zieh bevonden (141). Voor deze gewezen communistische sympathisanten betekende het gebeuren in Boedapest een definitieve breuk met de Sovjetleiding. In de eigen kring van de CPN gingen in dit jaar enkele schuchtere stemmen op, zoals die van de schrijfster Sonja Prins en de historicus Ger Harmsen, die op de historische wortels van de partij in de Nederlandse socialistische beweging wezen en de namen van de leidende figuren van *Nieuwe Tijd* en *Tribune* noemden (114 vlg., 145 vlg.). Er was echter geen sprake van dat deze geluiden in bredere lagen van de CPN weerklank vonden. Minder dan in verreweg de meeste andere communistische partijen werd hier onder de leiding van De Groot de destalinisatie in praktijk gebracht. De gestadig voortgaande isolering van de partij in het Nederlandse politieke leven illustreert schrijver duidelijk, al vergist hij zich door het electoraal verlies bij de Kamerverkiezingen in juni 1956 op slechts 0,55% te stellen (96), het beliep ten opzichte van 1952 namelijk 1,41%.

Koper wijst er terecht op dat slechts de Italiaanse communisten, die onder Togliatti een onafhankelijke koers voeren, hun positie in deze periode en daarna wisten te handhaven en dat in Denemarken iets dergelijks geschiedde rond de Socialistische Volkspartij (278). In Nederland ging de ontwikkeling anders en zou na het dieptepunt van 1959 in 1977 een nieuwe catastrofe volgen, die de CPN tot een marginale groepering terugbracht. Het tendele uit de verzetsperiode 1940-1945 stammende rebellerende partij kader (Wagenaar, Reuter, Brandsen e.a.) bleek nimmer opgewassen tegen de dominerende invloed van De Groot en wist ook zijnerzijds aan de destalinisatie niet de juiste conclusies te verbinden.

Een bezwaar van het boek is dat het geen register van personen bevat, wat het naslaan bemoeilijkt. De samenstelling ervan was hier werkelijk geen overbodige luxe geweest. Een storende fout is dat de uitgave van het legaal verschenen nummer van *Politiek en cultuur* op oktober 1940 wordt gesteld in plaats van juni van dat jaar (232).

A.F. Mellink

A.A. de Jonge, *Stalinistische herinneringen* (Den Haag: Kruseman, 1984, 128 blz., f24,50, ISBN 90 233 0530 2).

Bronnen over het interne partijleven van de CPN zijn schaars. Uit vrees voor spionnen werden vergaderingen niet genotuleerd, de vele stukken die dagelijks in de bus van partijleden vielen, werden door de meesten na lezing vernietigd. Herinneringen worden vaak geschreven met de bedoeling de eigen rol achteraf te rechtvaardigen, terwijl ze ook niet altijd vrij zijn van rancunes. De herinneringen van De Jonge vormen een verfrissende uitzondering, die een nieuwe dimensie aan onze kennis van de CPN toevoegt.

In 1972 publiceerde hij zijn wetenschappelijke studie *Het communisme in Nederland*, waarin hij vooral de rol van de communistische partij in het openbare leven behandelde. De nu verschenen herinneringen geven een boeiende kijk op het interne leven van de partij in de periode 1945 tot 1964, de periode van de Koude Oorlog, stalinisme en poging tot destalinisatie.

A.A. de Jonge (geboren in 1928) werd in 1945 als gymnasiast in Middelburg lid van de CPN. Na zijn rechtenstudie in Amsterdam verhuisde hij in 1951 naar Den Haag, waar hij eerst een kleine advocatenpraktijk had, vervolgens vertaler en documentalist voor het Roemeens gezantschap was (1957-1962) en daarna verbonden was aan de Koninklijke Bibliotheek (tot 1976). Binnen de partij vervulde hij bestuursfuncties in de afdeling Middelburg, de Democratische